

Rudolf Brajčić

SUVIŠNOST NEMIRA U TEOLOGIJI

Što znači *novi svijet*? Zanimljivo je da nas to pitanje sigurno stavlja u nepriliku i nelagodnost. Puna su nam usta o *novome svijetu* i pojam *novog svijeta* duboko se ukopao u našu svijest, a, eto, kad postavimo pitanje što znači novi svijet, koje elemente u sebi sadržava, u čemu se sastoji i kako nastaje, nađemo se zatečeni. Tome se ipak ne treba čuditi. Uvijek nam se tako događa kad je riječ o nečemu što se više živi nego misli. I što se dublje živi, a manje misli, to nam je odgovor teži, premda je on redovito jednostavan, kao što je jednostavno i postavljeno pitanje.

Novi svijet je *svijet*, to jest mnoštvo vidljivih tvarnih predmeta, raznovrsnih i istovrsnih vidljivih stvari u cjelokupnosti upućenih na čovjeka, na njegove potrebe, na njegov razvitak i napredak. Svijet ne stvara jedna stvar. Za nj se traži mnoštvo stvari. Ne stvaraju ga ni malo-brojne pojedinke mnoštva raznih stvari. Za nj se traži mnoštvo pojedinki pojedinih vrsti, jer je čovjek, za koga su vrste, ostvaren mnoštvom pojedinki. Jedan automobil, jedan televizor, jedna tvornica ne mogu stvoriti svijet automobila, televizije i tvornica. Za taj svijet se traže lanci tvorničkih dimnjaka, šume televizijskih antena i da gradovi budu automobilski mravinjaci. Kad se zbilja pojave milijuni takvih stvari kojih prije nije bilo, a sada ih ima, kažemo da je nastao za čovjeka *novi* svijet, kojeg prije nije bilo. I upravo je to ono što bismo htjeli shvatiti pod *novim* svijetom. Novi svijet je ono što predstavlja našu novu sredinu, u kojoj živimo, a koja je daleko odmakla od zvijezda, polja, rijeka i planina. Danas smo se uvukli u nebodere, rasuli po auto-putovima, stisnuli uz male ekrane, razletjeli nebeskim svodom, uposlili u tvorničkim halama, raspodijelili po obalama mora u turističkim centrima, rastrčali po sportskim stazama i stadionima. Okruženi smo bezbrojnim novim tehničkim sredstvima kao novim mogućnostima života. I to je ono što čini naš novi svijet.

Tvorac tog svijeta je čovjek. Ali kako je čovjek izgradio taj novi svijet? Što mu je tu izgradnju omogućilo? Da je čovjekova izgradnja novog svijeta u vezi s naglim razvitkom pozitivnih znanosti, nije nikom

nepoznato. U tim se znanostima ono što se pokusom dobilo može pokusom ponovo dobiti. U tehnici se isto daje bezbroj puta izvesti, jednaki neboder tisuću puta sagraditi. Tu nema ništa što bi bilo samo jedanput dano i što bi bilo neponovljivo. Ponovljivost pokusa, ponovljivost izvedenih radova omogućuje stvaranje bezbrojnih objekata iste vrste, a to znači da omogućuje stvaranje novog svijeta. Tako se misao o novom svijetu veže s mišlju o ponavljanju istog pokusa, o ponavljanju istog tehničkog procesa. Bez ponavljanja istih akcija, istih radnja nema novoga svijeta.

Graditelj novog svijeta, a to je današnji čovjek, živi, dakle, od pokusa i od ponavljanja toga pokusa. Za nj je vrijedno ono što se pokusom daje ponoviti i što se u tehnici daje bezbroj puta izvesti pa je, prema tome, vrijedno ono što nije povijesno samo jedanput dano. Opremljen takvim modelom misli, on na svoj način odmjeruje svoj odnos prema prošlosti. Prošlost mu je polje neponovljivih pojava u novom svijetu pa, prema tome, bez vrijednosti. On na prošlost gleda historijski (*historisch*), a ne povijesno (*geschichtlich*), da se poslužimo izrazima egzistencijalne filozofije. Za nj je prošlost zbilja prošla, ne samo kalendarski nego i stvarno.

I dok tako stoji zatvoren pred prošlošću, budućnosti je otvorio cijelo svoje biće. Univerzalna stvarnost, a to je prava stvarnost, stavljena je u budućnost (Bloch), koja se ima ostvariti cjelokupnošću sila na temelju pokusa i tehničkog reproduciranja. Zato je u ljudskom kolektivu, u tom bazenu svih stvaralačkih sila, koji je sav usmjeren prema budućnosti i uposlen oko njezina dolaska, a ne u pojedincu, kolijevka spašenja.

Stoga *razumijemo* da je danas u teologiji Crkva iskočila naprijed, a ne Krist. Ona nije prošlost, nego događaj prisutan današnjem čovjeku, dok je povijesni Krist prošli događaj. Nije slučajno da je Drugi vatikanski sabor ekleziološki, a ne kristološki. Shvatljivo je i to da je bačen naglasak na život kršćanina, a potisnuta je u pozadinu kršćanska teorija. Kršćanska ortopraksa je nanovo izvođenje s uspjehom izvedenog spasonosnog događaja Isusa Krista. Ortopraksa dopušta današnjem čovjeku shvatiti kršćanstvo kao opetovano djelotvorno ponavljanje koje je nužno za izgradnju novog svijeta. Ta se teologija afirmira u saborskom dokumentu *Gaudium et spes*.

S obzirom na kršćanstvo u prošlosti danas teologija po njemu s *pravom pribire* i brižno luči tradicijsko od tradicionalnog, ono vječno trajno i uvijek prisutno, od onoga historijski uvjetovanog i konkretnošću vremena i prilika obojenog. Drugo je u povijesti kršćanstva ono povijesno (*geschichtlich*), ono sadržajno, a drugo opet ono historijsko (*historisch*), ono prolazno. Tradicionalno (historijsko) je prošlost. Tradicijsko kršćanstvo (*geschichtlich*) je tu i traži današnje historijsko ostvarivanje, sukladno današnjim uvjetima zbivanja i izgrađivanja svijeta. U tom smislu, u smislu tradicijskom, kršćanska tradicija niti je stara, niti zastarjela,

niti prošla. Ona je uza svu svoju povijest od 20 vjekova nova činjenica i kao takva i danas društveno funkcionalna, a to znači da je, iako vrhunarna, ipak današnja društvena dijalektička filozofija. Na taj način kršćanstvo pred današnjim graditeljima novog svijeta ne pada u tamu prošlosti, nego je osvjetljeno zrakama sadašnjosti.

S istog razloga današnja teologija *dobro* čini kad naglašava istovjetnost povijesnog Krista s uskrsnulim Kristom i ističe da je uskrsnuće eshatološki događaj za sve ljude, svijet i povijest, da je čovjekov definitivni vrhunac, prema kojemu se ljudski kolektiv diže svojom poviješću. Na taj način vjera prestaje biti problem kako shvatiti jedan prošli događaj ukoliko se zbio u prošlosti, te postaje zadatak kako shvatiti budućnost danas, kad se matrica današnjeg zbiljanja sastoji u uočavanju čovjekove budućnosti dozivane nadom.

U sklopu tog općeg predstavljanja Kristova otajstva graditeljima današnjeg svijeta teologija je izgradila, možemo reći, još neke posebne kristološke sisteme. Danas se govori o kozmološkoj, antropološkoj, eshatološki usmjerenoj političkoj kristologiji.

Kozmološku kristologiju predvodi Teilhard. Krist je točka, koja premašuje svu kozmičku evoluciju. On predstavlja njezin cilj, njezin vrhunac i njezinu krunu. On je pred njom, pred nama, a ne iza nas. Od njega evoluciji dolazi sva snaga, koja je vuče naprijed i cijelom procesu evolucije daje unutrašnju dinamiku. On je sveopće središte cjelokupne kozmičke i povijesne evolucije, u kojoj sve hrli svom konačnom jedinstvu i svrsi. U fenomenologiji svemira označen je izrazom Omega (=završna točka), koja predstavlja ne prošlost, nego budućnost.

U antropološkoj je kristologiji egzistencijalni i personalistički zamišljaj vjere u Krista. Vjerodostojnost vjere u Krista ne provjerava se u objektivnoj stvarnosti, u prošlosti u kojoj je živio Krist, nego u čovjeku, koji živi danas. Krist se shvaća osmišljenjem današnjeg čovjeka: Kierkegaard, Blondel, Heidegger, Tillich, Rahner, od starih Augustin, Pascal. Pokus Krista kao onoga koji osmišljava naš život i naše biće može se izvršiti svaki čas i ponoviti milijun puta.

Eshatološki usmjerena politička teologija teologa Metzsa razvija kako djelovanje politike na razvoj može biti uspješno samo ako se u planiranju razvoja (ekonomiji) i političkim silama pripusti treći partner: teologija sa svojom eshatološkom sviješću o Kristu. S kakvom ulogom? Priča se da je u jednu borbu dvaju gorostasa uletio komarac i ušao u uho slabijeg gorostasa, kojega je u časovima klonuća opet iznova zujanjem u uhu razdraživao na borbu, dok se nije iskoprcao iz kliješta jačega gorostasa. U uho gorostasa političke fantazije treba da uniđe teologija da joj inspirira eshatološku Kristovu stvarnost, Krista, koji dolazi, koji duhovno dolazi i koji će konačno doći kroz čovjekov današnji gigantski ekonomski i drugi razvoj, izvršen pod vodstvom političkog planiranja.

Eto nam obilja prilagodbe kršćanstva današnjem čovjeku! Tu su se sve žice kršćanstva nanovo prebrale i povezale s priključnicima u današ-

njem čovjeku. Stoga nas čudi stanoviti nemir u teologiji, koji je danas u ime prilagodbe tjera da nervozno oblijeće oko nekih problema i u toj mjeri skreće na njih našu pažnju kao da o našem *danas* nismo još ništa teološki razumjeli. S tolikom se pronicavošću postavljaju pitanja npr. da li su evanđelja Isusova djetinjstva legende, istočnjačke pripovijesti, hagade ili preddogađajni opisi planinskog masiva evanđeoskih spisa (Schtirmann), kao da ćemo tim ublažiti neshvatljivost realnosti uskrsnuća kao metahistorijske datosti. Ili se raspravlja o Marijinu djevičanstvu, kao da ćemo bez njega učiniti vjerodostojnim otajstvo utjelovljenja ili tek istom dati puni blagoslov ženidbenim partnerima. Ili se svom mogućom ekshibicijom pokušava povući demarkaciona crta između povijesnog Krista i Krista vjere prvotne Crkve, kao da otajstva vjere, koja nam je s prvom Crkvom vjerovati, postaju lakša zato što povijesni Krist za njih još nije znao ili nam ih još nije bio otkrio. Ili se vidljiva čudesa mimoilaze na ovaj ili onaj način, a sva se čudesnost prebacuje u nevidljivost. U čistoj nevidljivosti zbiva se djelo utjelovljenja i događa uskrsnuće, kao da nam je lakše vjerovati da u nevidljivosti može »svažta« biti, ne pitajući ni što ni kako. Pitamo se, dakle, zašto u teologiji danas bavljenje tim i takvim problemima na tako intenzivan način i s tolikom ambicijom na popularnost, iako s prilično suvišnom i prilično privednom prilagodbom?

Tim teološkim nastojanjima prigovara se da su izraz liberalnijih krugova, da su porijeklom iz drugih kršćanskih konfesija po zakonu spojenih posuda, da su plod raznih agnosticizama. Nas ovdje to ne zanima. Nas zanima psihološko porijeklo tog pohoda na demitologizaciju Biblije danas. Pritom se ne možemo oteti dojmu da je takva demitologizacija psihička potreba ljudi, koji bi htjeli teološkim putem pošto-poto stvoriti novi kršćanski svijet, a zaboravljaju da je taj novi kršćanski svijet više nego u biti *teološki* već stvoren pa da se danas više radi o tome kako pronaći inženjere, apostole i misionare praktične izvedbe toga pokusa; da se danas više ne radi toliko o tome kako tradicijsko ili povijesno odijeliti od historijskog ili tradicionalnog, nego kako doći do onih koji bi to tradicijsko i povijesno historijskim ili tradicionalnim načinom našega danas ostvarili, zarazno ostvarili, u milijunima primjeraka ostvarili, tako da bismo mogli na njih upirati prstom kao na povorke automobila u velegradovima i reći: to je novi kršćanski svijet. U težnji za stvaranjem novog kršćanskog svijeta prevaga u sadašnjem času trebala bi biti na radovima izvođenja planova, na izvođenju pokusa, na ubacivanju onog tradicijskog, koje nam nije nepoznato, u široku potrošnju. Jedino se tako može danas doći do kršćanskog novog svijeta, koji se, kao i svi novi svjetovi, mogu izgraditi jedino na ponavljanju pokusa.

To izvođenje pokusa Krista ne bismo smjeli ničim ometati pa niti više u ime biblijske ili teološke prilagodbe. Ukoliko pak nismo još savršeno odvojili tradicijsko od tradicionalnog, biblijski događaj i biblijsku poruku od književne vrste, sjetimo se da Božji narod, onaj aktualni

i onaj potencijalni, suočen s Biblijom, nosi u sebi instinkt Duha Svetoga, kristološki egzistencijal, kojim i bez teologa razabire što je tradicijsko, a što tradicionalno, jer identificiranje toga dvoga predstavlja zabludu u vjeri na temelju obaveza da tradicijsko treba vjerovati, a tradicionalno ne. Ne bez razloga možemo postaviti pitanje tko je na koga upućen u pitanju što je tradicijsko, a što tradicionalno, da li teolozi na Božji narod ili Božji narod na teologe. Pritom se treba sjetiti da Božji narod, njegov osjećaj vjere, njegovo disanje u vjeri ima karizmu nepogrešivosti, dok teolozi posjeduju samo znanstveni autoritet, koji se danas više-manje iscrpljuje u postavljanju samih hipoteza. Stoga dajmo mjesta i životnom nagonu Božjeg naroda, da danas otkriva ono što mu je balast prošlosti pa da se toga pomalo rješava. On će ovo to lakše učiniti što se već uvježbao koracati na visokim potpeticama, sjediti za volanom, upravljati kompjutorima, oblačiti se muško i žensko u hlače, vaditi hranu iz hladnjaka, grijati se uz centralno grijanje, gledati male ekrane. Još samo čeka na krepku hranu u kršćanskom otajstvu, na dublje uvođenje otajstva u njegov misaoni, voljni i osjećajni organizam. To mu treba. Potrebni su mu graditelji cjelovite kršćanske egzistencije u svojoj njezinoj antropološkoj dubini i širini, koja čovjeka ne svodi niti na misaonog niti inspiriranog kršćanskog bigotu, niti ortodoksnog reaktivca, niti na živu praksu autentičnog otajstva, nego izgrađuje cjelovitog čovjeka u Kristu.

DIE UNRUHE IN DER THEOLOGIE IST ÜBERFLÜSSIG

Zusammenfassung

Die neue Welt baute der Mensch durch die *Wiederholung* desselben technischen Modells auf. Daher ist eine *unwiederholbare* Vergangenheit für den Menschen von heute wertlos.

Diese Tatsache erklärt uns, warum die Kirche und nicht Jesus in den ersten Plan getreten ist, denn die Kirche ist nicht Vergangenheit wie der historische Jesus, sondern ein dem heutigen Menschen gegenwärtiges Ereignis. Das erklärt uns auch, warum das Vaticanum II nicht christologisch sondern ekklesiologisch war, warum der Akzent von der Orthodoxie auf Orthopraxis, auf neue Erfahrung des Christus-Ereignisses verschoben wurde. Wenn die heutige Theologie das Unvergängliche, das ewig Gegenwärtige, von dem Traditionellen, Vergänglichen und Geschichtsbedingten scheidet, wenn sie die Identität des historischen Jesus mit dem auferstandenen Christus, der die Horizonte der Zukunft für eine neue Welt öffnet, betont, dann macht sie das, um dem Menschen von heute, der offen für die Zukunft wagemutig in seiner Gegenwart lebt, das Christentum erfolgreicher derzubieten.

Im Zusammenhang mit diesen allgemeinen Tendenzen in der Theologie entwickelten sich drei Modelle der Christologie: kosmologische Christologie (Teilhard de Chardin), anthropologische Christologie (Tillich, K. Rahner) und eschatologisch ausgerichtete Christologie (Metz).

Jedes von diesen Modellen ist den heutigen Menschen nahe und man sollte sie mehr in den Seelen zu verwirklichen trachten als die Bibel zu entmythologisieren, denn hinter solcher Entmythologisierung verbirgt sich ein schwer zu verstehendes theologisches System.